

УДК 37:004:[316.61]**Р.О. Павлюк**

СОЦІАЛІЗУЮЧІ ЧИННИКИ ВІРТУАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ РЕАЛЬНОСТІ

У статті аналізуються сучасні мистецькі технології соціалізації особистості. Розглядаються особливості створення сприятливого навчально-виховного середовища у початковій школі для ефективного впливу соціалізуючих мистецьких технологій. Охарактеризовано соціалізуючі чинники віртуальної педагогічної реальності.

Ключові слова: соціалізація, мистецькі технології, віртуальна педагогічна реальність, навчально-виховний процес, естетичне виховання.

На даному етапі розвитку суспільної та науково-педагогічної думки окреслився досить широкий спектр невизначених та недостатньо досліджених питань. Це все обумовлюється цілковитою перебудовою нашої навчальної системи відповідно до потреб сучасного соціуму, яке вимагає якнайшвидшої особистої участі індивідів у життєдіяльності суспільства. Така необхідність викликана переосмисленням системи освіти та спрямуванням її у гуманістичне русло.

Потреба в оновленні освіти спонукає і до переосмислення методів та прийомів соціалізації особистості у постіндустріальному середовищі, яке переповнене інформатизацією та глобалізацією усіх суспільних процесів. Сучасні технології «витісняють» загальновживані методи та прийоми навчання, виховання та формування всебічно та гармонійно розвиненої особистості: перехід від загального до конкретного.

Усі соціальні знання, які людство накопичувало віками, можуть бути вміщені у просту Інтернет-сторінку, що, з одного боку, полегшує вільний доступ споживача до нових знань, а з іншого – спричиняє «заїждженість» інформації та заниження її вартості як наукового факту або засобу розвитку інтелекту.

Сучасна особистість у вирі інформаційних технологій може легко себе загубити та потрапити у полон «мережі»; усе це спричинить її диссоціалізацію – у спілкуванні з реальними людьми індивід може легко загубитись, оскільки не має доступу до чатового спілкування. Діалог у режимі «он-лайн» з «живою» людиною спонукає до внутрішнього дискомфорту, втрати своєї особистісної значущості у житті суспільства.

Для того, щоб уникнути такого жакливого фактору інформаційної диссоціалізації на педагогів, психологів та соціальних педагогів, покладена особлива місія – сприяння соціалізації особистості з молодшого шкільного віку до життєдіяльності у постіндустріальному інформаційному суспільстві.

Закономірність становлення людської особистості, активне входження її у суспільно-історичне життя свого покоління пов'язують у філософсько-педагогічній науці з поняттям «соціальний» (від лат. *socialis* – загальний, суспільний). Цей аспект людської життєдіяльності відображає суспільну природу цивілізації, необхідність та обов'язковість співіснування людської особистості в суспільстві собі подібних.

Розвиток людини у взаємодії з навколишнім світом визначається вченими як процес соціалізації особистості (А. Мудрик). Своєрідне трактування цього соціально-філософського поняття дають Н. Бордовська та А. Реан – соціалізація – це процес та результат засвоєння й подальшого активного відтворення індивідуумом соціального досвіду [7, с.240-241].

Разом з тим, багато вчених пропонують різноманітні напрямки соціалізації особистості. Одним із таких є використання мистецьких технологій у процесі соціалізації індивідуумів.

Аналіз теоретичної спадщини учених-філософів та соціологів Аристотеля, Д. Дідро, Г. Тарда, А. Маслоу, М. Кагана, Ю. Борева, письменників К. Горація, Н. Буало-Депрео, П. Корнеля, Л. Месьє, Я. Корчака, психологів Л. Виготського, П. Якобсона, педагогів Ф. Прокоповича, Я.А. Коменського, С. Русової, М. Верховинця, С. Шацького, В. Сухомлинського, М. Лещенко, Л. Зімакової, О. Федій дає можливість стверджувати, що мистецтво ефективно впливає на соціалізацію особистості і створює умови для подальшого її життєствердження.

Так, Л. Зімакова у своєму дисертаційному дослідженні зазначає, що мистецькі технології, завдяки своїй художньо-синтетичній сутності та ігровій природі здійснює комплексний вплив на емоційну, інтелектуальну, вольову сфери особистості, що сприяє формуванню соціалізованої особистості [1]. Ми погоджуємось із її визначенням поняття соціалізації та беремо його за основне у нашому науково-педагогічному дослідженні. Соціалізація, на її думку, – це процес соціального становлення особистості, процес набуття соціального досвіду, цінностей, норм, правил та ролей того середовища, в якому знаходиться і створюється особистість дитини.

Зауважимо, що мистецькі технології навчання – це не тільки один із засобів освіти, а й один із засобів естетичного розвитку особистості. А, як відомо, кожен процес має свої певні ознаки – те ж саме стосується і соціалізації. Науковець О. Федій у свої дослідженнях виділяє естетичні ознаки соціалізації особистості, які сформульовані наступним чином [7]:

- 1) єдність двох протилежних процесів становлення індивіда: соціалізації – як об'єднання особистості із соціально-історичним життям людства, та індивідуалізації – процесу становлення людської особистості в естетично-чуттєвій неповторності, самості;
- 2) орієнтація соціальних інститутів на актуалізацію та розвиток естетично-ціннісного ставлення особистості до соціального середовища;

3) обумовленість виділення окремого естетико-особистісного критеріального чинника при з'ясуванні ефективності процесу соціального виховання в суспільстві;

4) необхідність розвитку індивідуально-естетичного потенціалу індивіда у його соціальному самостановленні;

5) творчо-естетичні здобутки соціалізованої особистості – єдине джерело та необхідна умова існування суспільства;

6) естетизація стосунків між тим, хто виховує, та тим, кого виховують;

7) цілющий естетичний вплив мистецтва на процес зростання та активного формування багатогранної особистості в соціумі.

Як бачимо, дослідник чітко ставить акценти на використання мистецьких технологій у процесі соціалізації особистості та підкреслює необхідність у залученні індивідуумів до естетичного світосприймання у процесі їх індивідуального входження до соціального середовища.

Разом з тим, у психології та педагогіці поняття «соціальне середовище» розуміють як пережиту людиною об'єктивну реальність, своєрідний показник інтеріоризації нею культури, рівня соціального розвитку та ступеня її участі в житті суспільства. Доведено, що вагомий вплив на соціалізацію особистості здійснюють сім'я, групи однолітків, навчально-виховні колективи [3, с.107].

Оскільки нас, насамперед, цікавить молодший шкільний вік, то варто зазначити, що діти цього віку прагнуть бути визнаними в колективі, для них зростає цінність колективу, вони зважають на думку не лише вчителя, який для них є авторитетом, а й на думку товаришів. Соціалізація дитини в цей період полягає у підвищенні її індивідуальної значущості в колективі [3, с.110].

Формування індивідуальної цінності особистості у колективі можна розглядати через процес прилучення індивідів до основних культурно-знакових систем. Однією із таких систем є мова. У ній і через неї існують і передаються зміст культури, на її основі виникають і існують усі головні культурно-знакові системи людини: міф (казка), релігія і філософія, право і моральність, мистецтво і наука – тобто програма саморозвитку людини, соціокод, оволодіння яким перетворює індивіда на людину. Ключ до соціокоду – мова. Тезаурус, словниковий запас індивіда багато в чому визначає його світосприйняття, світогляд і світорозуміння, здатність до самоврядування і самовдосконалення. Багатство світу особистості залежить не стільки від світу само по собі, скільки від міри оволодіння «живим чуттям мови», словниковим запасом української мови, за допомогою якої індивід може структурувати, сприймати і пізнавати світ. Непомітне відмирання у нашому житті «живого чуття мови» неминуче призводить до спустошення свідомості й духовності, до катастрофічного падіння культури і моральності, диссоціалізації.

Аналізуючи уроки минулого, маємо турбуватися про покоління українців нової генерації – людей вільних, цілеспрямованих, гордих, гуманних, сповнених національної гідності.

У визначенні шляхів відродження духовності народу, його гуманістичної спрямованості треба усвідомлювати, що ця проблема надто складна, а процес – довготривалий і багатоаспектний. Він має будуватися на принципі комплексності. Комплекс (від лат. *complexus* – зв'язок, поєднання) – сукупність предметів чи явищ, що становлять єдине ціле; комплексний – з'єднаний з будь-чим, складний. Комплексність у всебічному розвитку особистості взагалі й вихованні гуманізму зокрема передбачає діалектичну єдність мети і шляхів та засобів впливу на особистість. У цьому процесі має бути розуміння усіма соціальними інституціями важливості виховання гуманізму як серцевини морально-духовного ставлення людини, узгодженість дій у цілісній системі виховання, соціалізації особистості [2, с.97-98].

У контексті гуманістичної спрямованості навчально-виховного процесу та визначення соціалізуючих чинників, варто розглянути положення наукової концепції вітчизняного ученого С. Сисоєвої. Вона зазначає, що навчити, виховати, розвинути дитину без її зацікавленості, прагнення до самовдосконалення неможливо. Саме тому перед учителем постає завдання викликати в учнів процеси самодетермінації, тобто прагнення самовиховуватися, саморозвиватися, бажання вчитися [5, с.91].

На її думку, головною умовою створення сприятливих умов для творчого розвитку учнів є умова забезпечення реалізації учнем своїх творчих можливостей у навчально-виховному процесі, як на уроці, так і в позаурочній діяльності. Зневажливе ставлення до внутрішнього світу дитини, забуття власного творчого потенціалу учнів призводить до виховання бездумних людей.

При аналізові розвитку творчого потенціалу учнів дослідник зазначає, що діяльність краще називати творчою навчальною діяльністю, підкреслюючи тим самим домінанту саме творчої діяльності, яка в процесі навчання може мати об'єктивну новизну і оригінальність. С. Сисоєва виділяє стандартну та творчу навчальну діяльність учнів. Під стандартною розуміється така, наслідками якої є озброєння учнів знаннями, вміннями і навичками з різних предметів, формування у них в процесі навчання мотивів, характерологічних якостей, умінь, які сприяють успішній творчій діяльності.

Під творчою діяльністю розуміється така діяльність, яка сприяє подальшому розвитку в учнів подальших передумов до творчості, тобто креативного ядра особистості, яке власне забезпечує саму потенційну здатність людини до творчості та рівень подальших творчих досягнень [5, с.93-94]. Зауважимо, що такий розподіл навчальної діяльності є досить умовним, оскільки існує багато факторів, які впливають на види навчальної діяльності школярів.

На основі аналізу наукової, методичної та психолого-педагогічної літератури ми дійшли висновку, що навчання у сучасній початковій школі занадто формалізоване та раціональне. Усі дисципліни спрямовані лише на оволодіння дітьми навчальною інформацією – фактами, подіями, науковими положеннями тощо. Це, безперечно, дуже важливо, оскільки у цьому віці формується основа, на якій у подальші роки освіти базується уся навчальна інформація. Ученими доведено, що навчання на основі використання мистецтва, інтеграції мистецьких дисциплін сприяє кращому та ефективнішому запам'ятовуванню навчальної інформації, сприяє підвищенню мотивації до навчання, соціалізації особистості

Разом з тим, при сучасній організації навчально-виховного процесу у середній загальноосвітній школі не залишається місця для використання ефективних чинників соціалізації особистості. Дитина соціалізується, пристосовується до нових умов стихійно. Не визначено планомірної, поступової роботи з формування школяра як соціалізованої особистості.

Вітчизняними та зарубіжними ученими доведено, що за умови створення пізнавально-активної діяльності учнів, яка формується шляхом накладання особистісних полів педагога і вихованців створюється невимушена, сприятлива атмосфера для засвоєння будь якої навчальної інформації, соціалізації індивіда.

Така спільна діяльність учителя і учня реалізується з метою пізнання. Доктор педагогічних наук, професор Лещенко М. зазначає, що вплив поля учителя, сформованої особистості, є вирішальним на сумарне (учитель + учень) пізнавально-активне поле.

Дана концепція, її теоретичні та методичні положення і слугують основою для розвитку теорії віртуальної педагогічної реальності на уроках іноземної мови у початкових класах та слугують ефективним засобом соціалізації дітей до нових умов життєдіяльності у соціумі.

Із цією метою ми пропонуємо використовувати широкий спектр мистецьких дисциплін у навчанні учнів початкових класів, зокрема навчання їх іноземної мови. Присутність ігрового моменту, драматичних сюжетів, прийомів психодрами, атр-терапії та казкотерапії, вправ на розвиток уяви, логічного мислення значно підвищить ефективність вивчення іноземної мови у початковій школі та сприятиме соціалізації.

У відповідності до потреби оновлення змісту початкової освіти, виникає потреба у внесенні змін до професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів початкових класів, зокрема вчителів іноземної мови. Це спонукає нас до формування у них такої здібності як творення віртуальної педагогічної реальності, яка, на нашу думку, послабить раціональність навчально-виховного процесу початкової ланки освіти та значною мірою збільшить її ефективність у плані формування всебічно та гармонійно розвиненої і соціалізованої особистості.

Віртуальна педагогічна реальності розуміється нами як здатність майбутнього вчителя початкових класів здійснювати свою професійну діяльність засобами творчості. Це розуміється нами як задіяння усіх мистецьких технологій навчання, які стимулюють до розвитку творчої уяви, фантазії, здатності до перетворення реальних об'єктів у предмети ілюзорного світу і навпаки, тобто активізацію усіх креативних потенцій індивіда з подальшим їхнім розвитком.

Разом з тим, поняття віртуального у навчально-виховній та соціальних сферах життя людини насамперед розглядаються з філософської точки зору. В історії філософської думки поняття "virtus" належало до ідеальної сфери і відображало становище свідомості людини. Ця сутність поняття "virtus" підтверджується філологічним та філософським його визначенням починаючи з античності і у цьому розумінні розробляється в психології та медицині, а також використовується в виробничо-економічній та фінансово-банківській сфері [6].

У контексті педагогічної освіти світ віртуальності є унікальним, оскільки тут головні атрибути об'єктивної дійсності, реального буття, такі, як рух, простір і час набувають іншого звучання. Мається на увазі створення віртуального навчального середовища, у якому процес будується на основі задіяння усіх психічних здібностей особистостей, і які спрямовані на задоволення спільної потреби – отримання знань.

Загалом віртуальне середовище навчально-виховного процесу початкової школи розуміється нами як особливий різновид буття. У ньому людина сприймає своєрідний світ подій та явищ, які, з одного боку, начебто мають характеристики, властиві реально існуючим, матеріальним предметам, а з іншого – ці характеристики позбавлені того онтологічного навантаження, яке властиве реальним об'єктам [4, с.47]. Ці відносини є ілюзорними, оскільки позбавлені дуже важливої частини своїх атрибутових ознак, але одна атрибутна ознака у них є – результат. Під таким результатом ми розуміємо знання, уміння та навички, якими оволодівають учні за умови організації навчально-виховного процесу таким чином – створення віртуального ілюзорного середовища.

Таким чином, зазначимо, що спеціально організований навчально-виховний процес сприяє виробленню тієї чи іншої здатності, здібності індивіда. У контексті нашого науково-педагогічного дослідження це насамперед стосується соціалізації особистості молодшого школяра у постіндустріальному, соціокультурному суспільстві. Створення віртуального педагогічного простору, ефективного маніпулювання ним та вдаль конструювання навчально-виховного середовища сприяє виробленню стійких знань учнів, виробленню їх мотиваційної сфери з вивчення певної дисципліни та ефективно впливає на соціалізацію.

Література

1. Зімакова Л. В. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до соціалізації учнів засобами театрального мистецтва : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Лілія Василівна Зімакова. – К., 2004. – 241с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. [для викл. вищ. навч. закл., маг., аспір.] / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486с. – (Вища освіта XXI століття).
3. Майборода Г. Соціалізація особистості в умовах соціального середовища / Г. Майборода // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 3-4 (55-56). – Полтава, 2007. – С.106-112.
4. Нікітін Л. Віртуальна реальність як соціальне вище // Філософська думка. – 1999. – № 6. – С.43-57.
5. Сисоєва С.О. Педагогічна творчість : Монографія. – Х.-К. : Книжкове видавн. «Каравела», 1998. – 150с.
6. Смерічевський Е.Ф. Інформаційна цивілізація: проблеми віртуальної реальності в соціальному розвитку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.03. – «Соціальна філософія і філософія історії» / Е.Ф. Смерічевський. – Донецьк, 2002. – 21с.
7. Федій О. Соціалізація особистості: естетичний вимір / О. Федій // Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Серія «Педагогічні науки». – Випуск 3-4 (55-56). – Полтава, 2007. – С.239-247.

Roman Pavlyuk

The factors of socialization in virtual pedagogical reality

Modern artistic technologies of socialization of personality are analyzed in the article. The features of creation of a favorable educational environment at primary school for the effective influencing, socializing artistic technologies are examined. The factors of socialization in virtual pedagogical reality are described .

Keywords: socialization, artistic technologies, virtual pedagogical reality, educational process, aesthetical education.